

UO'T: 635.655.632.951

SOYA O'SIMLIGIDA INSEKTITSIDLARNING OQSIL VA MOY MIQDORIGA TA'SIRI

Amirqulov Otabek Saydullaevich (PhD),

Aminova Dildor Xolmurodovna (PhD),

Ziyadov Elmirza Oltiboevich

Janubiy dehqonchilik ilmiy-tadqiqot instituti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Soya ekinida o'tkazilgan tadqiqotlarda soya o'simligining oqsil va moy miqdori ko'rsatkichlari o'zgarishiga zararkunandalarning zarari ta'siri ko'rsatilgan.

Annotatsiya: В исследовании, проведенных на сое, показано влияние поражения вредителями на изменение содержания белка и масла в сое.

Annotation: Studies conducted on soybean have shown the effect of pest infestation on changes in soybean protein and oil content.

Kalit so'zlar: soya ekini, variant, insektitsid, qo'llash, oqsil, moy, preparat ta'siri, zararkunanda, ko'rsatkich.

Ключевые слова: урожай сои, вариант, инсектицид, применение, белок, масло, действие препарата, вредитель, индикатор.

Key words: soybean yield, variant, insecticide, application, protein, oil, drug effect, pest, indicator.

Ko'p sonli zararli hasharotlarga insektitsidlar qo'llaniladi: Hasharotlardan, oddiy o'rgimchak kanalar (*Tetranychus telarius* yoki *T. urticae*). Tetranychidae oilasiga mansub, o'rgimchakkanalarga qarshi kurashning asosiy choralari – puskurtme insektoakaritsidli: karate zeon 5% MKS yoki karate 5% EC 0,4 l/ga, akaritsid Omite 30% SP 2,5 kg/ga qo'llaniladi.

Umuman olganda, soya zararkunandalariga qarshi kurash tizimining asosi ekanligini unutmaslik kerak noqulayliklar yaratishga qaratilgan agrotexnik tadbirlarni tashkil etadi zararli hasharotlarning ko'payishi va tarqalishi uchun sharoit va qulaylik o'simliklarning yaxshi rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Tavsiya etilgan tashkiliy-iqtisodiy chora-tadbirlar



majmui foydaligiga soya agrotsenozida yashovchi hasharotlarga salbiy ta'sir ko'rsatmaydi [1].

Culex jinsining piretroidga chidamli chivinlari uchun proinsektitsid xlorfenapirning (pirrol guruhi) yuqori insektitsid faolligi ko'rsatilgan (Yuan va boshq., 2015, Raghavendra) va boshq., 2011) va Stinger uchadi Haematobia irritans (Sheppard, Joys 1998). Mualliflar buni ko'payganligi bilan bog'lashadi

Transformatsiyada ishtirok etadigan chidamli populyatsiyalarda sitoxrom P450 ga bog'liq monooksigenazlar darajasi proinsektitsid faol metabolitga aylanadi.

An'anaviyga nisbatan yuqori qarshilik tufayli insektitsidlar qishloq xo'jaligi zararkunandalari va sinantrop hasharotlar-ob'ektlar sifatida qo'llaniladi tibbiy dezinseksiya sxemaga rioya qilish kerak, insektitsidlarning aylanishi, shu jumladan ularda iloji boricha turli xil ta'sir mexanizmlariga ega bo'lgan birikmalar, diamidlar va meta-diamidlarga asoslangan preparatlar ishlab chiqilayotgan aylanish sxemalarida o'z munosib o'rnini egallashi kerak [2].

Pestitsidlar ro'yxatida (zaharli kimyoviy moddalar) Qozog'iston Respublikasi hududida foydalanishga ruxsat berilgan, so'ruvchi zararkunandalariga qarshi qo'llaniladi. Hozirgi vaqtda organik qishloq xo'jaligi mahsulotlariga global talab ortib borayotganligi sababli ularning sonini cheklashning yangi usullarini izlash zarur. Ulardan biri, shu jumladan, em-xashak ekinlari dalalarida sun'iy etishtirish bo'lishi mumkin shu jumladan, soya, stinging hymenoptera, ba'zi turlari entomofaglar barglari va boshqa so'ruvchi zararkunandalar uchraydi[3].

Zararli hasharotlar bilan kurashishning kimyoviy usuli eng samarali usulidir va uning afzalliklariga quyidagilar kiradi:

1. Biologik va iqtisodiy jihatdan yuqori samaradorlik.
2. Muammoni hech qanday qiyinchiliksiz hal qiladigan kimyoviy moddalarning xilma-xilligi.
3. Ishonchliligi va qo'llashning maksimal samaradorligi, kimyoviy moddalarning ta'sir qilish tezligi, ayniqsa, zararkunandalar populyatsiyasining tez va massiviy ko'payishi bilan muhimdir.

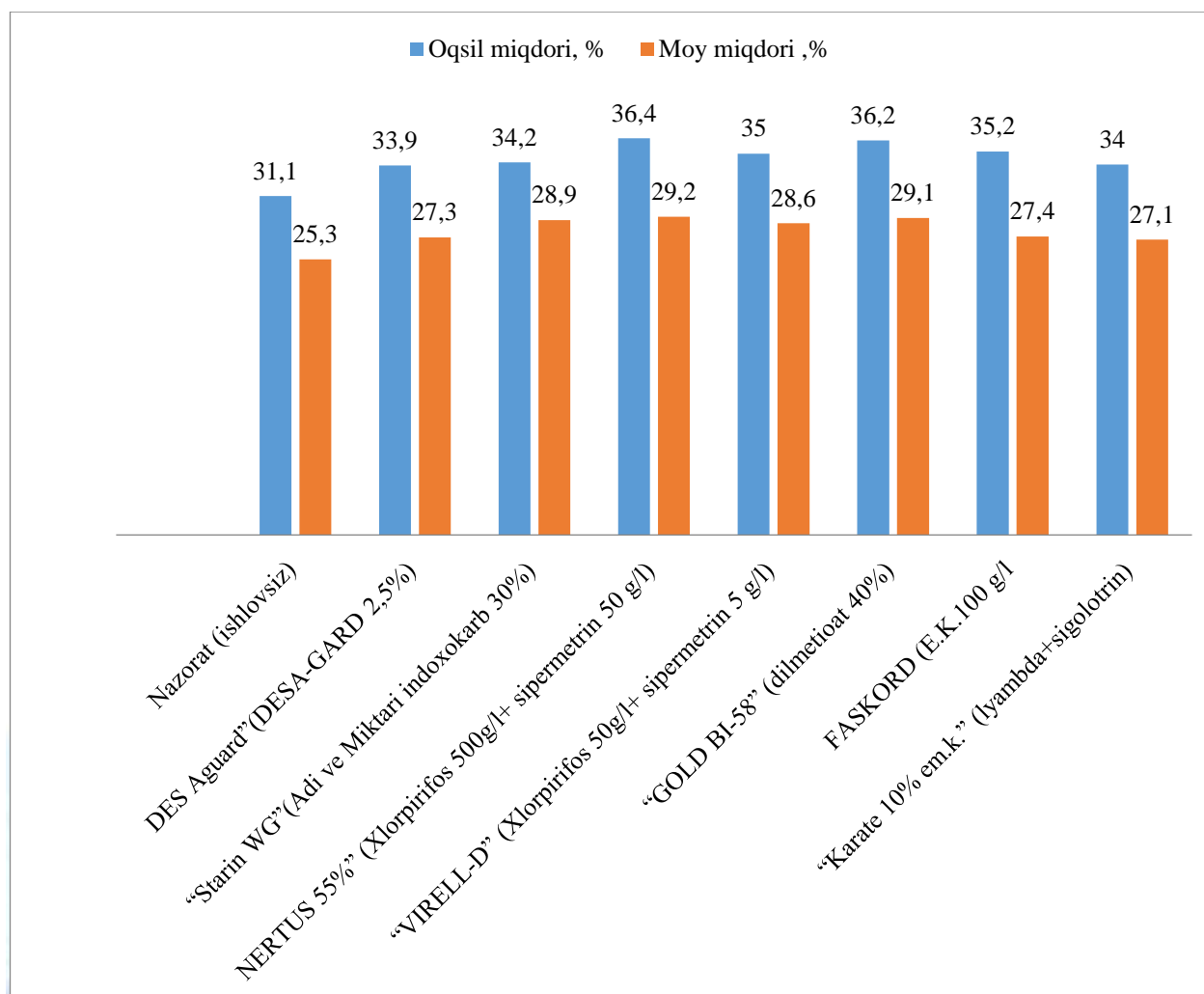


4. Kimyoviy moddalardan foydalanish qulayligi ularning saqlash muddati va muammosiz saqlanishi bilan bog'liq. Kimyoviy moddalarning yuqori ishonchligi va ularning samaradorligi tufayli dunyoning ko'plab mamlakatlarida uning o'rni. Kimyoviy moddalarni sotib olish va ulardan foydalanish xarajatlari ekinlar hosilining yuqori foizi bilan to'lanadi[4].

Oqsil miqdori yuqori bo'lganda moy miqdori kam bo'lishi qayd etildi va aksincha urug' tarkibidagi moy yuqori bo'lganda oqsil miqdori kam bo'ladi. Shuningdek Bruker-Matrix-I-NIRSDa olingan ma'lumotlar tahlil etilganda urug' tarkibidagi moy miqdori yuqori bo'lganda 356,45 g/kg GR7X-1847-nav namunasida -219,10 g/kg moy bo'lganda 356,45 g/kg oqsil va 5,92 g/100 miqdorda qand miqdori: GK6X-39-nav namunasida -222,00 g/kg, moy bo'lganda 356,71 g/kg oqsil va 6,25 g/100 g miqdorda qand miqdori borligi aniqlandi. GN13X-1-4 nav namunasida -225,88 g/kg moy bo'lganda 355,41 g/kg oqsil va 6,59 g/100g miqdorida qand miqdori OA Erin-nav namunasida -220,59 g/kg moy bo'lganda, 374,69 g/kg oqsil va qand miqdori -5,36 g/100 gga teng bo'lgan. [5].

Tadqiqotlarda variantlar bo'yicha oqsil ko'rsatkichiga so'ruvchi zararkunandalar ta'siri o'rganildi. Jumladan; tadqiqotlarda o'rganilgan sakkizta variantlar bo'yicha, o'simliklardagi oqsil miqdori Organomineral va agrokimyo tuproqshunoslik yalpi tahlil laboratoriyasida Ke'ldal usulida apparatida o'lchab ko'rildi hamda moy miqdori ko'rsatkichiga so'ruvchi zararkunandalar ta'siri o'rganildi. Jumladan; tadqiqotlarda o'rganilgan sakkizta variantlar bo'yicha, o'simliklardagi moy miqdori Fitotron va genom laboratoriyasida Sokslet 406 apparatida ekstraksiya usulida o'lchab ko'rilganda quyidagicha holat kuzatildi; Nazorat *ishlovsiz* birinchi variantda oqsil miqdori 31,1%, moy miqdori 25,3% ni tashkil etdi, DES Aguard" *DESA-GARD* 2,5% qo'llanilgan ikkinchi variantda oqsil miqdori 33,9%, moy miqdori 27,3% ni tashkil qildi. "Starin WG"(Adi ve Miktari indoxokarb 30%) qo'llanilgan 3-variantda oqsil miqdori 34,2%, moy miqdori 28,9% ni tashkil etdi. NERTUS 55%" *Xlorpirifos 500g/l+ sipermetrin 50 g/l* insektitsidi qo'llanilgan to'rtinchi variantda oqsil miqdori 35,2%, moy miqdori 29,2%, "VIRELL-D" *Xlorpirifos 50g/l+ sipermetrin 5 g/l*) qo'llanilgan beshinchi variantda oqsil miqdori 35%, moy miqdori 28,6% ni tashkil qildi. "GOLD BI-58" *dilmetioat 40%*

insektitsidi qo'llanilgan oltinchi variantda oqsil miqdori 36,1%, moy
Insektitsidlarning hosildorlik va sifat ko'rsatkichlariga ta'siri
(JDITI G'uzor tajriba maydoni 2022 y).



miqdori 29,1% ni tashkil qildi. FASKORD *E.K.100 g/l* insektitsidi qo'llanilgan yettinchi variantda oqsil miqdori 35,7%, moy miqdori 27,4%, "Karate 10% em.k." *lyambda+sigolotrin* insektitsidi qo'llangan sakkizinchi variantda oqsil miqdori 34%, moy miqdori 27,1% ekanligi qayd etildi.

Xulosa o'rnida shuni qayd etish joizki NERTUS 55% Xlorpirifos 500g/l+ sipemetrin 50 g/l insektitsidi qo'llanilgan to'rtinchi variantda oqsil miqdori 35,2%, moy miqdori 29,2%, "GOLD BI-58" *dilmatioat 40%* insektitsidi qo'llanilgan oltinchi variantda oqsil miqdori 36,1%, moy miqdori 29,1% ni tashkil etib, yuqori natijalarni namoyon etdi.

Adabiyotlar ro'yxati:



1. Belova M. V. INSEKTITSIDBY DLYA ZAЩITY SOI OT VREDNYX NASEKOMYX //Nauchnyy jurnal molodyx uchenykh. –2016.–№. 1 (6).–S. 13-16.
2. Davlianidze T. A., Yeremina O. Yu. Sovremennyye grupy insektitsidov: diamidy i meta-diamidy //Vestnik zaщity rasteniy. – 2021. – T. 104. – №. 3. – S. 132-143.
3. Temreshev I. I., Ageenko A. V., Sagit I. N. RAVNOKRYLYE XOBOTNYE (HEMIPTERA, AUCHENORRHYNCHA)–VREDITELI SOI NA YUGO-VOSTOKE RESPUBLIKI KAZAXSTAN //AGRARLYQ G'BYLYMDAR SERIYAШЫ.–2018.–S. 92
4. Kameneva.I.S., Kameneva.I. Analiz sposobov zaщity rasteniy v RF //Novosti nauki v APK. – 2019. – №. 3. – S. 363-368.
- 5.Vollmann.J., Po'latov.A.S., Xudoyqulov.J.B., Irnazarov.Sh.I. Soya navlari don sifat ko'rsatkichlarini zamonaviy laboratoriyalarda aniqlash. Agro kimyo himoya va o'simliklar karantini jurnali. 6-son., 2021y., 94-96 b.